

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору», виконаної аспірантом кафедри митної справи та оподаткування Хвостіковим Андрієм Ігоровичем для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 292 (056) «Міжнародні економічні відносини»

Рецензенти у складі доктора економічних наук, професора Малярець Л. М. та кандидата економічних наук, доцента Пархоменко Н. О. рішенням вченої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (протокол № 1 від 31.09.2020 р.) призначені для проведення попередньої експертизи дисертації «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору», виконаної аспірантом кафедри митної справи та оподаткування Хвостіковим Андрієм Ігоровичем для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 292 (056) «Міжнародні економічні відносини», на основі вивчення і аналізу дисертації та наукових публікацій Хвостікова А. І. та за результатами фахового семінару, який відбувся на розширеному засіданні кафедри митної справи та оподаткування ХНЕУ ім. С. Кузнеця (протокол № 3 від 08.09.2020 р.) дійшли висновку про таке:

1. Науковий рівень дисертації відповідає діючим вимогам до атестації здобувачів ступеня доктора філософії, а саме Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, а саме:

щодо пункту 10 – дисертація є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, характеризується єдністю змісту, має встановлену вимогами структуру: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки, містить наукові положення, що мають наукову новизну, істотне значення в галузі міжнародних економічних відносин.

Актуальність теми дослідження.

Аграрний сектор – це важлива складова економічного розвитку країни і величезну роль відіграє в структурі експорту. За підсумками 2019 р. Україна збільшила експорт продукції агросектору до 22,2 млрд дол., її зовнішньоторговельний баланс становив 16,5 млрд грн, на кінець 2019 року агросектор приніс країні майже 40% валютної виручки, демонструючи стабільність протягом останніх трьох років. Така ситуація склалася внаслідок впливу чисельних зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких варто підкреслити сприятливі природно-кліматичні умови, тривалу історію розвитку традицій вирощування, порівняно невисоку собівартість продукції та стійкий зовнішній попит. Не зважаючи на позитивну динаміку нарощування обсягів

світової торгівлі української продукції аграрного сектору, існуючий вітчизняний зовнішньоекономічний експортний потенціал використаний не в повному обсязі, що вимагає пошуку шляхів активізації його використання і подальшого нарощення. Враховуючи специфіку формування собівартості продукції аграрного сектору, варто зауважити, що умови й обмеження зовнішньоекономічної торгівлі відчутно впливають на кінцеву ціну продукції, що обумовлює рівень її конкурентоспроможності. Таким чином, розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі сприятиме зростанню конкурентоспроможності на цьому ринку, збільшенню валютних надходжень у бюджет країни, розвитку сільськогосподарських товаровиробників, що вимагає ґрунтовного дослідження і актуалізує тему дисертації, виконаної Хвостіковим А. І.

Актуальність роботи підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темою «Формування можливостей інноваційного розвитку в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0118U007619), де особисто здобувачем виконано один підрозділ:

2.2. «Оцінювання впливу аграрного сектору на розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин»;

за темою «Інноваційна складова розвитку зовнішньої торгівлі» (номер державної реєстрації 0120U102464), де особисто здобувачем виконано два підрозділи:

1.1. «Предметна область дослідження міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі»;

1.3. «Інституційні засади міжнародних торговельно-економічних зв'язків України в аграрному секторі»,

що підтверджує актуальність та цінність його напрацювань.

Наукова новизна. Результати дослідження дисертанта мають різний ступінь наукової новизни, основні положення якої полягають у такому:

удосконалено:

методичне забезпечення оцінювання впливу міжнародних ринків на зміни й конкурентоспроможність українського аграрного сектору, яке відрізняється множиною груп показників: ціни, обсяги виробництва, експорт-імпорт товару за конкретними країнами, споживання на внутрішніх ринках країн-експортерів і країн-імпортерів, кількість світових експортерів-конкурентів, кількість основних світових імпортерів-споживачів, розміри митних тарифів, обсяги квот для безмитного ввезення, обсяги тимчасових квот, обсяг запасів країн-експортерів і країн-імпортерів, що дозволяє обґрунтовувати напрямки розвитку торговельно-економічних відносин України в аграрному секторі у продуктовому (ринковому) розрізі;

методичне забезпечення оцінювання впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток ведення бізнесу в аграрному секторі, яке відрізняється детермінацією ключових зовнішніх (лібералізація правил торгівлі; розмір мита в країнах-партнерах; нетарифні обмеження в країнах-партнерах; світові ціни; ємність

зовнішнього ринку; екологічна ситуація) і внутрішніх (тарифні обмеження; нетарифні обмеження; інституційна складова (рівень корупції, рівень бюрократизації); ресурсні можливості; рівень розвитку технологій; ємність внутрішнього ринку; стан транспортно-логістичної інфраструктури; валютний курс) факторів по відношенню до національної економіки, ранжування й оцінювання яких дозволило виявити найбільш загрозливі та найбільш перспективні для забезпечення активізації експортної діяльності аграрного сектору України, що дає можливість визначити напрями розвитку торговельно-економічний відносин аграрного сектору України в інституційному розрізі та встановити вплив інституцій на розглянуті чинники;

інституційне забезпечення розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі України, яке, на відміну від існуючих, ґрунтується на розробленій логіко-структурній схемі в аграрному секторі України на глобальному, національному і корпоративному рівнях, що сприятиме розширенню міжнародних торговельних зв'язків в аграрному секторі завдяки створенню відповідних інституційних умов;

методичне забезпечення оцінювання якості міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі, яке, на відміну від існуючих, передбачає визначення рівня якості (висока якість, помірنا якість, низька якість) як вихідного показника в залежності від вхідних змінних, представлених рівнем розвитку міжнародних торговельних економічних відносин (низький, середній, високий), наявністю міжвідомчих органів двостороннього співробітництва (так, ні), сальдо зовнішньої торгівлі (позитивне, незмінне, негативне) і темпів зростання товарообігу (менше 1, більше 1, дорівнює 1), що дозволяє детермінувати характер відносин із окремими країнами та запропонувати пріоритетні напрями співробітництва, рекомендації та заходи;

набуло подальшого розвитку:

елементи сутності міжнародних торговельно-економічних відносин, які, на відміну від існуючих, базуються на уточненні змістовного наповнення таких понять, як «міжнародні економічні відносини», «міжнародні торговельні відносини», «міжнародна економічна діяльність», «міжнародне торгово-економічне співробітництво» з використанням морфологічного аналізу, що дозволило коректно оперувати логікою дослідження з метою виокремлення ємної структури досліджуваного поняття, що включає: суб'єкти та об'єкти МТЕВ, форми МТЕВ, рівні розвитку та рівні взаємодії МТЕВ, середовище розвитку МТЕВ, закони розвитку МТЕВ; принципи МТЕВ та особливості МТЕВ;

методичний підхід до визначення рівня розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі, який, на відміну від існуючих, передбачає формування сукупності показників за формами МТЕВ, ґрунтується на використанні різноманітного методичного інструментарію та передбачає розрахунок інтегральних показників розвитку МТЕВ за відповідними формами, що дає змогу визначити пріоритетні торговельні позиції в аграрному секторі й обґрунтувати перспективні експортно-імпорتنі операції між країнами.

Практична цінність розробок підтверджується їх застосуванням у діяльності фінансових установ та навчальному процесі, зокрема: ТОВ «ХАРПРОД» прийняті до впровадження рекомендації щодо оцінювання впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору (довідка № 200/1-20 від 12.06.2020 р.); ТОВ «УРСК» використано методичні рекомендації щодо аналізу конкуренції на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції та оцінювання конкурентоспроможності української продукції, пропозиції щодо збільшення експортного потенціалу (довідка № 112/1-3 від 10.02.2019 р.).

Оформлення дисертації відповідає діючим вимогам, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в логічній послідовності розв'язування завдань дослідження.

Щодо пункту 11 – всі наукові результати дисертації опубліковані, апробація результатів є достатньою. У відкритому друці за темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, у тому числі: 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу (Республіка Словенія), 6 статей в наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 3 тези доповідей та матеріалів конференцій. Загальний обсяг опублікованих праць за темою дисертації становить 7,9 ум.-друк. арк., з них особисто здобувачеві належить 6,2 ум.-друк. арк.

В опублікованих працях здобувача повністю відображено сутність та зміст отриманих результатів дослідження та їхня наукова новизна. Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях. З огляду на це апробація результатів дисертаційної роботи є достатньою.

Публікації, що відтворюють наукові результати дисертації:

Статті, у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу:

1. Хвостіков А. І. Структура зовнішніх інституцій формування торговельно-економічних зв'язків аграрного сектору України. «Znanstvena misel». 2020. № 43. С. 31–41.

Статті у фахових виданнях і наукових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз:

2. Хвостіков А. І. Методичний підхід щодо визначення рівня розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2020. № 1. С. 40–45. (*Index Copernicus*).

3. Хвостіков А. І. Міжнародні організації сфери розвитку торговельно-

економічних відносин в аграрному секторі та їх вплив. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 1. С. 100–106. *Особистий внесок здобувача: запропоновано використовувати архітектуру інституційного середовища для забезпечення розвитку міжнародних торговельно-економічних зв'язків в аграрному секторі України на глобальному, національному і корпоративному рівнях. (Index Copernicus).*

4. Хвостіков А. І. Розробка когнітивної схеми сутності міжнародних торговельно-економічних відносин. Економічний простір. 2019. №152. С. 56-65. *(Index Copernicus).*

5. Хвостіков А. І. Предметна галузь дослідження міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі. Український журнал прикладної економіки. 2018. Том 3. № 3. С. 248–255. *(Index Copernicus).*

6. Москаленко Н. О., Хвостіков А. І. Оцінювання впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток ведення бізнесу в аграрному секторі. Бізнес Інформ. 2020. №7. С. 139–147. *Особистий внесок здобувача: запропоновано визначення напрямів розвитку торговельно-економічних відносин аграрного сектору України на основі оцінювання впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток ведення бізнесу в аграрному секторі (Index Copernicus).*

7. Khvostikov A. Assessing the quality of international trade and economic relations in the agricultural sector. Economies' Horizons. 2020. No. 1(12), pp. 91–101.

Публікації за матеріалами конференцій:

8. Хвостіков А. Сутність міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (Тернопіль, 5 квітня 2019 р.) / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2019. С. 129–130.

9. Хвостіков А. Сучасні тенденції розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектора України Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця”: тези доповідей Харків, 30 – 31 травня 2019 р.). Х.: ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2019. С. 242–243.

10. Хвостіков А. Інституційне середовище розвитку міжнародних торговельно-економічних зв'язків в аграрному секторі України. Національні і світові тенденції розвитку обліку, оподаткування та контролю: Матеріали Всеукраїнська науково-практична конференції (присвяченої 60-річчю кафедри обліку і оподаткування ОДАУ) (Одеса, 21 травня 2020 р.) / редкол. І. О. Крюкова. [та ін.]; Одеський державний аграрний університет. Одеса: «ВМВ-Принт», 2020. С. 230–234.

2. Науковий рівень дисертації відповідає діючим вимогам пункту 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 – **всі наукові результати, що виносяться на захист і висвітлені у дисертації, одержані особисто здобувачем.** Дисертаційна робота є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розробки теоретичних засад, методичного забезпечення і практичних рекомендації щодо розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору.

У дисертаційній роботі особисто автором уточнено зміст міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору; побудовано логіко-структурну схему інституційного середовища розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору України; розроблено методичний підхід щодо визначення рівня розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі; розроблено методичне забезпечення оцінювання впливу зовнішніх ринків на зміни й конкурентоспроможність продукції українського аграрного сектору; здійснено оцінку впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток ведення бізнесу в аграрному секторі; визначено якість міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі.

Усі результати, які винесено автором на захист, отримані самостійно і містяться в опублікованих роботах. У роботах, опублікованих у співавторстві, використані тільки ті ідеї, положення та розрахунки, які є результатом особистих наукових пошуків. Особистий внесок дисертанта у колективні наукові роботи конкретизовано у списку праць здобувача, наведеному вище.

3. Загальний висновок. Подана на рецензування дисертаційна робота «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору» здобувача Хвостікова Андрія Ігоровича відповідає спеціальності 292 (056) «Міжнародні економічні відносини», відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167.

Автор роботи, Хвостіков Андрій Ігорович, може бути представлений до публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» зі спеціальності 292 (056) «Міжнародні економічні відносини».

4. Рішенням фахового семінару, проведеного на розширеному засіданні кафедри митної справи та оподаткування (протокол № 3 від 08.09.2020 р.), УХВАЛИЛИ:

1. Визнати, що дисертаційна робота «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору» здобувача Хвостікова Андрія Ігоровича відповідає спеціальності 292 (056) «Міжнародні економічні відносини».

2. Визнати, що Хвостіковим Андрієм Ігоровичем опубліковано по темі дисертації 10 наукових праць, які розкривають основний зміст дисертації, відображають наукову новизну отриманих результатів і відповідають вимогам пунктів 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167.

3. Визнати, що дисертаційна робота «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору» здобувача Хвостікова Андрія Ігоровича відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167.

4. Рекомендувати вченій раді університету розглянути у якості опонентів за дисертацією Хвостікова Андрія Ігоровича на тему «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору» таких учених:

Мельник Тетяна Миколаївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного менеджменту, Київський національний торговельно-економічний університет, Міністерство освіти і науки України;

Кобилянська Алла Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри агрології та управління ланцюгами постачань Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, Міністерство освіти і науки України.

5. Рекомендувати дисертацію Хвостікова А.І. на тему «Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин аграрного сектору» до публічного захисту у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 292 (056) «Міжнародні економічні відносини» після її утворення рішенням МОН України та опублікування на сайті МОН України відповідного наказу.

Рецензенти:

д. е. н, професор,
завідувач кафедри вищої математики та
економіко-математичних методів
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Людмила МАЛЯРЕЦЬ

к. е. н, доцент, доцент кафедри
міжнародного бізнесу та економічного аналізу
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Наталя ПАРХОМЕНКО

14.09.2020 р.

Підписи засвідчую:
вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК